

УДК 811.161.2'373:316.48

<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2019-29-12>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СЛІВ ІЗ СЕРЕДНІМ СТУПЕНЕМ ПОЛІСЕМІЇ НА ПОЗНАЧЕННЯ КОНФЛІКТНИХ ДІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Оксана Мигалець

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород, Україна,
e-mail: myhalets.oksana@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0594-3158>

АНОТАЦІЯ

Метою статті є проведення всебічного дослідження дієслів із середнім ступенем полісемії на позначення конфліктних дій в сучасній українській мові з урахуванням їхніх лексико-семантичних та системно-структурних особливостей. У зіставному аспекті шляхом застосування лінгвістичних методів дослідження та формалізованого аналізу лексичної семантики визначено спільні та відмінні риси лексем у досліджуваній мові, а також встановлено їхнє місце й роль у семантичному просторі української мови.

Лексико-семантичний аналіз мовних одиниць на позначення конфліктних дій в сучасній українській мові дозволив розкрити їхню сутність як явищ повсякденного життя і діяльності особи, а також встановити різні засоби їхнього вербального та невербального вираження. Конфліктні дії в українській мові передаються 96 дієсловами із середнім ступенем полісемії, семантика яких розкривається за допомогою 9–2 значень. У цій статті проведено аналіз лише частини досліджуваних дієслів, а саме, 10 мовних одиниць, що розкривають свою семантику за допомогою 9–8 лексичних значень.

Провівши лексико-семантичний аналіз, знаходимо спільні (сперечатися; сваритися; протестувати проти кого-, чого-небудь; чинити опір кому-, чому-небудь; підбурювати проти кого-небудь; боротися проти кого-небудь, за щось; воювати; подолати, перебороти щось; змагатися за що-небудь) та відмінні (бурхливо виявляти незадоволення, незгоду; бушувати; заперечувати проти чогось; намагатися подолати чи затамувати які-небудь почуття, бажання; стикатися з ким-, чим-небудь; хвилювати, бентежити, терзати) риси мовних одиниць.

Крім того, їхня семантика виражає три етапи конфліктних дій: 1) причини виникнення конфліктних дій — провокувати; підбурювати; налаштувати кого-небудь проти когось; викликати вороже ставлення до когось, чогось; 2) активна стадія процесу — спорити; боротися з ким-небудь, за чи проти когось / чогось; битися з, проти кого-, чого-небудь; сперечатися; 3) їхній результат та наслідки — перемогти в суперечці; перевершити кого-небудь; подужати супротивника; змусити противника відступити до певної межі, перепони.

Ключові слова: лексична семантика, лексеми, формалізований аналіз, конфлікт, спільні й відмінні риси.

Вступ. Коло питань, пов'язаних із лексичною семантикою, встановленням основних її елементів та принципів класифікації, зв'язком з різними галузями наук та виявленням нових підходів до її вивчення, належить до основних напрямків сучасного мовознавства. Одним з найефективніших способів дослідження лексичного складу мови, а також особливостей їхньої системної організації є проведення аналізу окремих лексико-семантичних груп як складових елементів мовної системи.

У сучасних лінгвістичних студіях дослідження мови загалом і лексички зокрема набирає все більше популярності як у теоретичному, так і прикладному аспектах. Комплексному вивченню лексичного складу мов присвячено праці відомих учених (Присяжнюк, 2011; Тарасова, 2010; Фабіан, 1998; Edmonds, 1999; Evans, Green, 2006). Варто відзначити, що основою сучасної лінгвістичної семантики стають не лише окремі мови та їхній синхронний стан. Водночас вивчаються семантичні відносини між словами, розглядаються спірні проблеми семантики, досліджуються функціонально-семантичні особливості лексем (Апресян, 2009; Korolova, Demianova, 2019; Murphy, Koskela, 2010). Успішно розвиваються і зіставна, типологічна й порівняльно-історична семантика (Кашнельсон, 2010; Кочерган, 2010; Лучик, 2009).

На думку В. Еванса, «мова не тільки відображає концептуальну структуру, але також може породжувати концептуалізацію», (Evans, Green, 2006: 101). Мова «відображає моделі мислення ... вона пропонує вікно в пізнавальну функцію, що забезпечує розуміння природи, структури та організації думок та ідей ... вона передбачає відображення певних фундаментальних властивостей і конструктивних особливостей людського розуму» (Evans, Green, 2006: 5).

Таким чином, за допомогою мови та її лексичного складу можна досягнути найглибші та найпотаємніші сфери людського буття, оскільки «кожне слово в мові (і, можливо, в різних мовах) можна порівняти з будь-яким іншим словом» (Edmonds, 1999: 33).

Дослідження лексичного складу української мовної системи становить одне з актуальних завдань сучасного мовознавства, оскільки саме в лексиці найчіткіше відображаються зміни, що відбуваються у мові та розкриваються за допомогою вивчення семантики слів. Це явище із самого початку свого виникнення було в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців, проте й досі дієслова на позначення *конфліктних дій* в досліджуваній мові є недостатньо висвітленими.

Аналіз мовних одиниць у межах лексико-семантичної групи, на наш погляд, є найефективнішим при розгляді останньої як найадекватнішої моделі лексико-семантичної системи мови, де лексика — «це не механічне нагромадження слів, а система» (Кочерган, 2010: 263). Розуміння української мови як системи, що має свою структуру й охоплює елементи відповідних рівнів, дозволяє глибше проникнути в саму сутність мови та її внутрішню природу, а також розкрити той чи інший аспект мови в усій її складності як певну цілісність.

Метою статті є розкриття лексико-семантичних особливостей мовних одиниць із середнім ступенем полісемії на позначення *конфліктних дій* в сучасній українській літературній мові.

Завдання роботи полягає в з'ясуванні специфіки семантики дієслів *напускати, побитися, виступати*, які разом з іншими мовними одиницями *змагатися, колотитися, спорити, настроювати, боротися, борюкатися, припірати* формують групу лексем із середнім ступенем полісемії на позначення *конфліктних дій*.

Матеріали та методи дослідження. Матеріалом нашого дослідження слугують дієслова на позначення *конфліктних дій*, вибрані шляхом суцільного аналізу зі Словника української мови в 11 томах.

Оскільки *дієслово* з точки зору частиномовної ієрархії займає одне з центральних позицій, що виражає різноманітні дії, стани та процеси, то вказівка на *конфліктні дії* має широку валентність, визначаючи і виокремлюючи його з-поміж інших класів слів.

Структура і система української літературної мови найприродніше та найоб'ємніше представлена в тлумачних словниках, що служать найповнішими банками інформації стосовно мовних одиниць: чим

повніший словник, тим детальніше описується співвідношення їхньої форми та змісту. Звідси — джерелом збору, аналізу й класифікації мовного матеріалу слугує Словник української мови в 11 томах.

Для вивчення системно-структурних і семантичних характеристик досліджуваних лексичних одиниць були використані лінгвістичні методи дослідження в поєднанні з методикою формалізованого аналізу лексичної семантики, яку представлено працями проф. М. П. Фабіан (Фабіан, 1998, 2011). Одним із положень даної методики є ведення формального, суто мовного критерію — віднесеності слів, які досліджуються, до однієї частини мови, у нашому випадку — дієслова. Ця методика дозволяє визначити й формалізовано описати семантику лексичних одиниць на позначення *конфліктних дій* в сучасній українській мові за допомогою матричного способу представлення семантичних відношень між дієсловами, а матрицю (див. табл. 1) — як модель семантичної структури лексики з одного боку та семантичних зв'язків з іншого.

Таблиця 1
Фрагмент матриці на позначення *конфліктних дій* в українській мові

Семний склад	Сваритися, сперечатися, спорити	Чинити опір кому-, чому-небудь	Не поступатися, не погоджуватися з кимсь, чимсь	Воювати, боротися, битися	Настійливо змагатися за що-небудь, домагатися чогось	Стикатися (про протилежні думки, почуття, бажання і т. ін.)	Заперечувати проти чогось	Намагатися подолати, затамувати в собі яке-небудь почуття, бажання	Хвилювати, бентежити, терзати	Бурхливо виявляти незадоволення, незгоду; бушувати
Змагатися	♦		♦	♦		♦				
Спорити	♦	♦	♦		♦		♦			
Боротися		♦		♦	♦			♦		
Колотитися	♦								♦	♦

У матриці смислові взаємозв'язки між лексемами та їхніми значущими компонентами фіксуються за допомогою рядків і стовпчиків, де по вертикалі розміщується їхній лексичний склад, а по горизон-

талі — семантичний. Знак (♦) показує наявність відношень між лексичними одиницями та їхніми значеннями в системі мови. Слова та їхні значення в матриці групуються по спадній залежності від їхнього кількісного вираження — від найбільш полісемантичних до моносемантичних. Разом із тим однаково важливими є як заповнені, так і незаповнені клітинки матриці, а також віддалі між співвідносними мовними одиницями та напрям їхнього розміщення. Таким чином, місце та роль дієслів на позначення *конфліктних дій* в системі сучасної української мови визначається семантичним простором досліджуваної лексики, завдяки якому дієслова на позначення *конфліктних дій* займають певне ієрархічне положення в семантичній системі мови: найбільш заповнена частина охоплює лексичні одиниці з найвищим ступенем полісемії, далі розташовуються слова з середнім ступенем полісемії, а моносемічні лексеми представляють найменш заповнену ділянку.

Результати та дискусія. Словниковий склад сучасної української мови являє собою обширне і складне об'єднання мовних одиниць та лексико-семантичних груп, утворених на основі семантичних відношень між лексемами.

Дієслова лексико-семантичної групи «*Конфліктні дії*» в сучасній українській мові представлені 125 словами, що містять 381 лексичне значення. За ступенем полісемії вони поділяються на три основні групи: слова з найвищим та середнім ступенями полісемії й моносемічні. Лексичні одиниці на позначення *конфліктних дій* із середнім ступенем полісемії передаються 96 дієсловами, семантика яких розкривається за допомогою 9–2 лексичних значень, і складають 76,8 % усього мовного матеріалу. У цій статті подано аналіз лише частини досліджуваної групи, а саме дієслів, семантика яких містить 9–8 значень.

До таких лексичних одиниць у сучасній українській мові відносимо 3 дев'ятизначних лексем *напускати*, *побитися*, *виступати* та 7 восьмизначних дієслів *змагатися*, *колотитися*, *спорити*, *настроювати*, *боротися*, *борюкатися*, *припирати*.

Спільною властивістю дев'ятизначних мовних одиниць є вираження антагоністичного *конфлікту*, який виникає через неможливість урегулювати ситуацію мирним шляхом та дійти згоди, порозуміння чи спільної точки зору, і як результат — нанесення великої

шкоди та наявність руйнівних наслідків не тільки іншій стороні, але й собі (*напускати*: *направляти*, *посилати когось проти кого-небудь* (з метою нападу і т. ін.); *намовляти*, *підбурювати*, *підбивати когось проти кого-небудь*; *нацьковувати*; *побитися*: *удатися до бійки*, *вчинити бійку з ким-небудь*; *воювати*, *боротися проти кого-небудь*, *за щось якийсь час*; *битися*; *виступати*: *активно діяти*, *боротися або воювати за кого-, що-небудь*, *проти кого-, чого-небудь*) (Білодід, 1970–1980). Указані дієслова характеризуються експліцитним вираженням *конфліктних дій*, де явно, чітко, розгорнуто, доступно зовнішньому спостереженню змальовано активні дії, боротьбу проти кого-, чого-небудь, ведення війни протягом певного періоду часу, спричинення бійки, напад на кого-небудь та цькування одних проти інших.

Об'єднуючою рисою дієслів *виступати* та *побитися* є їхнє вживання в переносних значеннях. Так, лексична одиниця *виступати* позначає *ставати видним*, *з'являтися*, *показуватися*, *виявлятися*, *проявлятися*, а лексема *побитися* виражає *уживати всіх заходів*, *докладати зусиль якийсь час*, *добиваючись чого-небудь або переборюючи труднощі*. В семантиці останнього відображено бажання та намагання всіма силами подолати чи перебороти кого-, що-небудь, а також спробу не піддаватися чому-небудь якийсь час, не дивлячись на вмовлення з боку іншої особи (*намагатися подолати*, *перебороти щось*, *не піддаватися чому-небудь якийсь час*). Цю ситуацію розглядаємо як вияв внутрішньоособистісного *конфлікту*, де відбувається активна боротьба між людиною та її внутрішнім світом.

Дієслова *напускати* та *побитися* мають не лише однакову кількість значень (9), але й об'єднуються за здатністю вживатися у виразах, що сприяє точнішому розкриттю їхніх лексичних значень. Їхня семантика характеризує обман, приховування правди, обдурення людини, навмисне заплутування справ та активний спір з ким-небудь: *напускати дурману* — *обманюючи*, *завуальовуючи істину*, *заставляти вірити в що-небудь нереальне*; *напускати* (*напустити*, *підпускати*, *підпустити* і т. ін.) *туману*, *перти тумана в очі* — *говорити що-небудь неправдиве або невиразне*, *малозрозуміле*, *щоб приховати істину чи заплутати щось*; *робити що-небудь заплутаним*, *неясним*; *пускати* (*пустити*, *напускати*, *напустити* і т. ін.) *ману* [в вічі] *на кого* — *уводити кого-небудь в оману*, *обдурювати*, *морочити голову комусь*. Це явище може стосуватися використання надприродних, міфічних сил, зокрема в плані напускан-

ня, насилання на кого-небудь біди, страждання, горя, нещастя, хвороби, сліпого кохання тощо. Побитися об (у) заклад — *сперечатися на гроші, яку-небудь річ і т. ін.* Вивчення кола сполучуваності лексичної одиниці, звуження чи розширення її сполучувальних потенцій — це не лише важливий, але й головний аспект дослідження еволюції слова, епідигматичних характеристик і парадигматичних зв'язків з іншими лексемами в межах досліджуваної лексико-семантичної групи (Огуй, 2005: 138).-

Дієсловом із середнім ступенем полісемії **напускати**, **побитися** та **виступати** притаманна й специфічна семантика, що вказує на: 1) дію, пов'язану з невербальним вираженням конфлікту, за допомогою міміки, зокрема вираження незадоволення, досади чи роздратованості ким-, чим-небудь шляхом надання своїй зовнішності неприродного вигляду, хмурачі брови та морщачи лоба (**напускати**: *надавати своїй зовнішності, поведінці неприродного вигляду, характеру; виражаючи невдоволення, зсувати, хмурити брови, морицяти лоба*); 2) позитивне ставлення до людини, даючи їй можливість увійти кудись, впустити її в дім, сім'ю, душу, довіру, компанію, при цьому не завдаючи шкоди чи дискомфорту іншим (**напускати**: *дозволяти, давати можливість комусь увійти, в'їхати і т. ін. куди-небудь у якійсь кількості; впускати; давати можливість чомусь проникати куди-небудь, заповнювати, займати собою що-небудь у якійсь кількості*); 3) дію на позначення стану речей внаслідок фізичного впливу, тиску на них, результатом чого є пошкодження, несправність предметів (**побитися**: *розбитися, розколотися на шматки; зазнати пошкодження, стати несправним від ударів, поштовхів; стоптатися, зноситися (про взуття); зіпсуватися*); 4) дію на позначення спортивних цілей, показуючи свою силу та міць, маючи за мету перевершити чи перемогти кого-небудь у чому-небудь, показавши кращі за інших результати (**побитися**: *позмагатися, помірятися з ким-небудь силою*); 5) дію людини, яка активно проявляє своє «я», висловлюючи думку та ставлення щодо інших осіб (**виступати**: *діяти, виявляючи свої переконання, себе та своє ставлення до кого-, чого-небудь*); 6) рух кого-, чого-небудь, наприклад, відокремитись від кого-небудь з метою занурення у власні думки, пошуки істини, правди та брехні, шляхів вирішення проблем, налагодження відносин тощо (**виступати**: *виходити наперед, відокремившись від кого-, чого-небудь; вийти звідки-небудь, із-за чогось; йти поважно, не поспі-*

шаючи; показуватися; виходити за свої межі (про ріку, воду); залишати попереднє місцеперебування, вирушати в похід); 7) вираження акторських здібностей, виступаючи перед глядачами, виконуючи певні дії на мітингу, конференції, зборах, концерті тощо (**виступати**: *говорити перед публікою, виголошувати промову, доповідь, робити заяву, виголошувати інформацію; виконувати перед глядачами літературний, музичний, драматичний або ін. твір, гімнастичні вправи; публічно висловлювати свої думки, погляди*).

Отже, у повсякденному спілкуванні важливу роль відіграють не тільки вербальні, але й невербальні засоби, тому погоджуємося з думкою Г. І. Приходько, що: «словами можна замаскувати, приховати емоційний стан індивіда, справжню думку про людину, в той же час невербальні особливості мовлення чи поведінки мають сильне психологічне значення» (Приходько, 2015: 151), позаяк жестом, поглядом можна сказати набагато більше, ніж словом.

До складу восьмизначних лексичних одиниць на позначення *конфліктних дій* відносимо 7 слів **змагатися**, **колотитися**, **спорити**, **настроювати**, **боротися**, **борюкатися**, **припирати**, спільною рисою яких є здатність утворювати й вступати у взаємозв'язки з іншими словами.

Так, мовні одиниці **спорити**, **змагатися** та **колотитися** об'єднуються спільною семантикою на позначення *відкритих конфліктів*, оскільки, явно виражені дії однієї людини проти іншої з використанням вербального вияву незадоволення, злості, ненависті, результатом чого є зіткнення конфліктантів у сварці чи суперечці (*вести суперечку, сперечатися, доводячи свою правоту; зчиняти сварку*).

Семантично близькими виступають лексеми **змагатися**, **боротися** та **борюкатися**, що характеризують насильницький прояв конфлікту, іноді навіть використовуючи холодну зброю — *воювати з ким-небудь; боротися, битися проти/за кого-небудь/за щось/з ким-, чим-небудь; схопивши один одного, намагатися перевершити, подужати супротивника, перемогти кого-небудь у чому-небудь*. Такі дії часто призводять до політичних непорозумінь, економічних криз, занепадів держави та розривів територіальних зв'язків. Семантичний аналіз мовних одиниць показав, що *конфліктні дії* є суспільно детермінованим феноменом, оскільки відображені поняття характеризують індивіда не з найкращого боку, а як взірця негативних моральних якостей, людину, яка зловживає владою та наданими їй правами.

Спільною властивістю дієслів *спорити*, *змагатися*, *боротися* та *борюкатися* є семантика, що відображає колективне незадоволення, незгоду, напр. з умовами праці, змінами правил, обов'язків та прав людини (*чинити опір кому-*, *чому-небудь*, *протестувати проти когось*, *чогось*; *противитися*). Коли мова йде про вираження протесту в робочій установі, то тут все залежить від керівника організації, оскільки конфліктні ситуації на робочому місці виникають не тільки між керівником і працівником, але й між робітниками всередині групи, між групами працівників різних відділів, між чоловічим та жіночим колективами одного закладу тощо. Звідси — основна мета хорошого керівника, в першу чергу, налагодити позитивну атмосферу в колективі та створити міцну велику сім'ю, яку об'єднує спільна мета й завдання.

Здатність уживатися в переносних значеннях об'єднує лексичні одиниці *боротися*, *борюкатися*, *змагатися*, *колотитися*, *настроювати*, *припирати*, *спорити*, семантика яких характеризує дії, пов'язані зі зважуванням власних думок та намірів «за» і «проти», бурхливим виявом невдоволення та незгоди з ким-небудь, чиненням натиску на кого-небудь, проявом незгоди та протесту. До спільних ознак досліджуваних дієслів *боротися*, *борюкатися*, *колотитися*, *припирати* та *спорити* відносимо їхню здатність уживатися у виразах.

При зіставленні лексичних одиниць *спорити*, *боротися* та *борюкатися* виявляємо спільні вказівки на дії, пов'язані з негатовим суперництвом, прагненням до домінування та задоволення своїх потреб (*настійливо змагатися за що-небудь*, *домагатися чогось*), переступаючи через інших та при цьому завдаючи їм моральних, фізичних, психологічних страждань чи фінансових розорень. Така людина користується гаслом «Хочу, й край!». Вона чітко показує свою неготовність та небажання рахуватись з іншими, водночас тримаючись задуманого плану.

Вищезгадані слова характеризуються й індивідуальною семантикою: 1) *заперечувати проти чогось*, *не давати своєї згоди на щось*; *відстоювати своє право на щось*, *на володіння чимсь (спорити)*, характеризує сильну волю та вдачею особистість, яка всіма силами відстоюватиме свої інтереси, права на кого-, що-небудь; 2) *брати участь у змаганні*; *стикатися (змагатися)*, саме участь у змаганнях дає можливість людині проявити всю свою силу, міць, мудрість, терпіння та

розсудливість, з метою підкорення вершин; 3) *намагатися подолати*, *затамувати в собі яке-небудь почуття*, *бажання (боротися, борюкатися)*. Семантика даних слів показує найважчу боротьбу людини — з самою собою, оскільки прагнення бути почутою, задовольнити свої потреби, біологічні потяги виявляються сильнішими за людину.

Дієслова *настроювати*, *припирати* та *колотитися* характеризуються специфічною семантикою. Таким чином, лексема *настроювати* стосується різних механізмів, музичних інструментів, стану людини, домашніх обов'язків (*надавати якому-небудь музичному інструментові певної висоти звуку*, *певного строю*; *налагоджувати*, *регулювати*, *робити придатним для роботи*; *приспосовувати*, *установлювати для приймання хвиль (радіо, магнітних і т. ін.)*; *викликати у кого-небудь певний настрій*, *стан*), а також розкриває негативні сторони людини, показуючи умисний намір до заподіяння зла та нищівних дій щодо опонента (*підбурювати проти кого-небудь*, *викликати вороже ставлення до когось*, *чогось*), адже, ведучи боротьбу з ким-небудь, людина часто забуває про чесну конкуренцію, надаючи перевагу брудним методам.

Лексична одиниця *припирати* позначає одну з форм виходу з конфліктної ситуації (*змушувати противника відступати до певної межі*, *перепони*), однак відступ, де ініціатором є лише одна сторона, не є вдалим виходом з конфліктної ситуації, позаяк для іншої сторони це може бути лише умовний акт, який дасть можливість відпочити і з новими силами наступати на ворога. Будь-яка людина, яка була змушена піти на поступки не за власним бажанням, згодом оговтується і завдає зворотного удару, але вже з іншими наслідками для конкурента. Досліджувана лексема містить також й інші значення, що не мають відношення до *конфліктних дій (приставивши підпору до чого-небудь, притиснути, закріпити нерухомо; приставляти що-небудь до чогось; принести що-небудь, перев. важке або здалека; прийти куди-небудь (несхвально); прилягати до чого-небудь, межувати з чимсь)*.

Семантика дієслова *колотитися* означає: *хвилюватися*; *трястися від страху*, *холоду*; *тремтіти*, *дрижати*. Передумовами виникнення таких почуттів можуть бути відсутність взаєморозуміння, мирних стосунків, злагоди між ким-небудь, чвари, розлад, розбіжність у поглядах, світогляді, відсутність погодженості в чому-небудь, що проявляється у бурхливому вияві незадоволення, обурення, незгоди з ким-небудь (*бурхливо виявляти незадоволення, незгоду; бушувати*).

Однак, лексичне значення *бушувати* може стосуватися і природних катаклізмів, зокрема сильного вітру чи зливи.

Інші значення вищезгаданої лексичної одиниці відносяться до побутової сфери (*приходити в рух від чого-небудь; коливатися; збиватися (про масло)*) та показують, що для досягнення поставленої мети, бажаних наслідків та позитивних результатів необхідно прикласти певні зусилля, оскільки нічого не буває просто так (*напружувати зусилля для досягнення чого-небудь; бути зайнятим чим-небудь, клопотатися чимось*). Таким чином, активно займаючись справами, старанно виконуючи певну роботу, докладаючи зусилля, можна досягти омріяних звершень.

Висновки. Дослідження лексичних одиниць із середнім ступенем полісемії показало, що їхня семантична структура — це надзвичайно складне явище, основним компонентом якого є значення слова. Лексико-семантичний аналіз мовних одиниць на позначення *конфліктних дій* в українській мові дає підставу стверджувати, що їхнє внутрішнє наповнення є унікальною системою, яка пов'язує між собою головні, прямі та переносні, перехідні і неперехідні, історичні, застарілі, рідко вживані та інші значення. Крім того, проведений лексико-семантичний аналіз дієслів на позначення *конфліктних дій* дозволив розкрити їхню сутність як дій та вчинків повсякденного життя людей, а також встановити різні шляхи та засоби їхнього вираження через мову, рухи, жести, міміку тощо. Застосована методика формалізованого аналізу лексичної семантики в поєднанні з лінгвістичними методами дослідження дозволила розкрити семантику дієслів на позначення *конфліктних дій* шляхом вивчення кореляції між лексемами та їхніми значеннями й виділення особливостей їхньої семантики.

Побудована матриця дала можливість розглянути досліджувані лексичні склад як системне утворення з чітко визначеною структурою. Дієслова із середнім ступенем полісемії характеризуються розгалуженістю своїх лексичних значень, що уможливує їхні широкі парадигматичні зв'язки, а також сприяє утворенню семантичних мікросистем.

Перспектива подальшого дослідження полягає у всебічному дослідженні моносемічних лексичних одиниць на позначення *конфліктних дій* в сучасній українській мові.

ЛІТЕРАТУРА

- Апресян Ю. Д. Исследования по семантике и лексикографии. Т. I: Парадигматика. Москва : Языки славянских культур, 2009. 568 с.
- Кацнельсон С. Д. Общее и типологическое языкознание. Москва : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2010. 314 с.
- Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ : Академія, 2010. 464 с.
- Лучик А. А. Компонентний аналіз у зіставних дослідженнях лексичних одиниць. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород, 2009. Вип.7. С. 258–262.
- Огуй О. Д. Апроксимативні методи в семасіологічних дослідженнях : результати та перспективи застосування. *Проблеми квантитативної лінгвістики*. Чернівці : Рута, 2005. С. 134–148.
- Присяжнюк О. М. Лексикологія та семасіологія української мови. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. 122 с.-
- Приходько Г. І. Невербальні засоби вираження емоцій. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). 2015. № 4. С. 150–153.
- Словник української мови : у 11 т. / І. К. Білодід та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
- Тарасова В. В. Семантичне поле «Засоби пересування» в сучасних англійській, німецькій, російській та українській мовах : монографія. Київ : ТЗОВ «SprintPrint», 2010. 255 с.
- Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах : монографія. Ужгород : Інформаційно-видавниче агентство «ІВА», 1998. 255 с.
- Фабіан М. П. Застосування процедури формалізованого аналізу лексичної семантики в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної семантики*. Київ, 2011. Вип.10, ч. I. С. 202–207.
- Edmonds Ph. Semantic Representations of Near-Synonyms for Automatic Lexical Choice : Ph. D. dissertation. Canada : University of Toronto, 1999. 245 p.
- Evans V., Green M. Cognitive Linguistics: An Introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 830 p.
- Korolova T., Demianova N. Functional and semantic characters of an address in Ukrainian and French. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. Лінгвістичні науки. 2019. № 28. С. 129–138. DOI: <https://doi.org/10.24195/2616–5317–2019–28>.
- Murphy M. L., Koskela A. Key Terms in Semantics. London-New York : Continuum International Publishing Group, 2010. 241 p.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СЛОВ СО СРЕДНЕЙ СТЕПЕНЬЮ ПОЛИСЕМИИ, ОБОЗНАЧАЮЩИХ КОНФЛИКТНЫЕ ДЕЙСТВИЯ, В УКРАИНСКОМ ЯЗЫКЕ

Оксана Мигалец

кандидат филологических наук, доцент кафедры английской филологии
ДВНЗ «Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина,
e-mail: myhalets.oksana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0594-3158>

АННОТАЦИЯ

Целью статьи является проведение всестороннего исследования глаголов со средней степенью полисемии, обозначающих конфликтные действия, в современном украинском языке с учетом их лексико-семантических и системно-структурных особенностей. В сопоставимом аспекте путем применения лингвистических методов исследования и формализованного анализа лексической семантики определены общие и отличительные черты лексем в исследуемом языке, а также установлено их место и роль в семантическом пространстве украинского языка.

Лексико-семантический анализ языковых единиц, обозначающих конфликтные действия, в современном украинском языке позволил раскрыть их сущность как явлений повседневной жизни и деятельности человека, а также установить различные способы их вербального и невербального выражения. Конфликтные действия в украинском языке передаются 96 глаголами со средней степенью полисемии, семантика которых раскрывается с помощью 9–2 значений. В этой статье проведен анализ только части исследуемых глаголов, а именно 10 языковых единиц, раскрывающих свою семантику с помощью 9–8 лексических значений.

Проведя лексико-семантический анализ, находим общие (спорить; ссориться; протестовать против кого-, чего-либо; сопротивляться кому-, чему-либо; подстрекать кого-то против кого-либо, бороться против кого-либо, за что-либо; вести войну; побеждать; преодолеть что-то; соревноваться за что-либо) и отличительные (бурно проявлять недовольство, несогласие; бушевать; возражать против чего-то; пытаться преодолеть или затаить какие-нибудь чувства, желания; сталкиваться с кем-, чем-либо; волновать, смущать, терзать) черты языковых единиц.

Кроме того, их семантика выражает три этапа конфликтных действий: 1) причины возникновения конфликтных действий — провоцировать; подстрекать; настроить кого-нибудь против кого-то; вызвать враждебное отношение к кому-либо, чему-либо; 2) активная стадия процесса — спорить; бороться с кем-нибудь, за или против кого-то / чего-то; сразиться с, против кого, чего-либо; спорить; 3) их результат и последствия — победить в споре; превзойти кого-либо; осилить противника; заставить противника отступить до определенной границы, преграды.

Ключевые слова: лексическая семантика, лексемы, формализованный анализ, конфликт, общие и отличительные черты.

LEXICO-SEMANTIC PECULIARITIES OF THE WORDS WITH THE MIDDLE DEGREE OF POLYSEMY DENOTING CONFLICT ACTIONS IN UKRAINIAN

Oksana Myhalets

Candidate of Philology, Associate Professor at English Philology Department,
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine
e-mail: myhalets.oksana@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0594-3158>

ABSTRACT

The purpose of the present article is to conduct the all-round study of the verbs with middle degree of polysemy denoting conflict actions in modern Ukrainian, taking into account their both lexico-semantic and system-structural characteristics. With the help of linguistic methods of research and the formalized analysis of lexical semantics, both common and distinctive features of lexemes in comparative aspect as well as their position and role in the semantic space of modern Ukrainian have been determined.

Lexico-semantic study of the language units denoting conflict actions in modern Ukrainian made it possible to reveal them as a certain means of individual's everyday activities and lives and to establish different ways of their expression both verbally and non-verbally. Conflict actions in Ukrainian are explained by 96 verbs with the middle degree of polysemy possessing 9–2 lexical meanings. The present article deals with the words in question with the middle degree of polysemy comprise 10 verbs characterized by 9–8 meanings.

In the process of our lexico-semantic analysis, we have found common (to argue; to quarrel; to protest against someone or something; to resist against something; to urge; to instigate someone against somebody; to make war; to conquer; to overcome smth.; to compete for something) and distinctive (to show dissatisfaction violently; to disagree; to rage; to object to do something; try to repress or to conceal some feelings, desires; to clash with smb. or smth.; to worry, to embarrass, to torment) features of the language units in question.

Furthermore, their semantics expresses three stages of conflict actions: 1) the cause of conflict actions — to provoke; to incite; to bring someone against someone; to cause a hostile attitude to someone or something; to instigate; 2) the active stage of the process — to wrangle; to fight with, for or against someone/something; to struggle with, against smb. or smth.; to contend; 3) its result and consequences — to win in a dispute; to surpass smb.; to conquer the opponent; to force the enemy to retreat to a certain ambit, obstacles.

Key words: lexical semantics, lexemes, formalized analysis, conflict, common and distinctive features.

REFERENCES

- Apresian, Yu. D. (2009). *Issledovaniia po semantike i leksikografii [Studies in semantics and lexicography]*. Moscow: Yazyki slavianskikh kultur. (Vol.1) [in Russian].
- Katsnelson, S. D. (2010). *Obshchee i tipologicheskoe yazykoznanie [General and typological linguistics]*. Moscow: Knizhnyi dom LIBROKOM [in Russian].
- Kocherhan, M. (2010). *Zahalne movoznavstvo [General linguistics]*. Kyiv: Akademia [in Ukrainian].
- Luchyk, A. A. (2009). Komponentnyi analiz u zistavnykh doslidzhenniakh leksychnykh odynty [The Component Analysis in Comparative Studies of Lexical items]. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii — Contemporary Studies in Foreign Philology*, 7, 258–262. Uzhhorod [in Ukrainian].
- Ohui, O. D. (2005). Aproksymatyvni metody v semasiolohichnykh doslidzhenniakh: rezultaty ta perspektyvy zastosuvannia [Approximative methods in semasiological studies: results and prospects of application]. *Problemy kvantytatyvnoi linhvistyky — Problems of quantitative linguistics*. Chernivtsi: Ruta [in Ukrainian].
- Prysiazhniuk, O. M. (2011). *Leksykolohiia ta semasiolohiia ukrainskoi movy [Lexicology and semasiology of the Ukrainian language]*. Kyiv: Kyiv. un-t im. Borysa Hrinchenka [in Ukrainian].
- Prykhodko, H. I. (2015). Neverbalni zasoby vyrazhennia emotsii [Non-verbal means of expressing emotions]. *Naukovyi visnyk Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Seria: Filolohichni nauky (movoznavstvo) — Scientific Bulletin of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Series: Philological Sciences (Linguistics)*, 4, 150–153 [in Ukrainian].
- Bilodid, I. K. (Ed.). (1970–1980). *Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]*. (11 Vols.). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].-
- Tarasova, V. V. (2010). *Semantychne pole «Zasoby peresuvannia» v suchasnykh anhliiskii, nimeckii, rosiiskii ta ukrainskii movakh [Semantic Field «Vehicles» in Modern English, German, Russian and Ukrainian]*. Kyiv: TzOV «SprintPrint» [in Ukrainian].
- Fabian, M. P. (1998). *Etyketna leksyka v ukrainskii, anhliiskii ta uhorskii movakh [Etiquette lexis in Ukrainian, English and Hungarian languages]*. Uzhhorod: Informatsiino-vydavnyche ahentstvo «IVA» [in Ukrainian].-
- Fabian, M. P. (2011). Zastosuvannia protsedury formalizovanoho analizu leksychnoi semantyky v zistavnykh doslidzhenniakh. [The application of the procedure of formalized analysis of lexical semantics in comparative studies]. *Problemy zistavnoi semantyky — Problems of Comparative Semantics*, 10(1), 202–207. Kyiv [in Ukrainian].
- Edmonds, Ph. (1999). *Semantic Representations of Near-Synonyms for Automatic Lexical Choice. Ph. D. dissertation*. Canada: University of Toronto.
- Evans, V., Green M. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Korolova, T., & Demianova, N (2019). Functional and semantic characters of an address in Ukrainian and French. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho. Linhvistychni nauky — Scientific Research Issues of South Ukrainian National University named after K. D. Ushynsky. Linguistic Sciences*, 28, 129–138. DOI: <https://doi.org/10.24195/2616-5317-2019-28>.
- Murphy, M. L., & Koskela A. (2010). *Key Terms in Semantics*. London-New York: Continuum International Publishing Group.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2019

UDC 81'1:[811.111+811.161.2]:316.774:004.738.5

<https://doi.org/10.24195/2616-5317-2019-29-13>

ON PECULIARITIES OF TRANSLATING ENGLISH ADVERTISING SLOGANS INTO UKRAINIAN

Kateryna Mulyk

Candidate of Pedagogy, Associate Professor at the Department of Western and Oriental Languages and Methods of their Teaching at the State Institution “South Ukrainian Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine
e-mail: m.katrin81@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6403-3360>

Mykola Gumenny

Academician of the National Academy of Sciences of High School of Ukraine, Doctor of Philology, Professor, Head of the Department of Ukrainian and Foreign Literatures, State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky”, Odesa, Ukraine
e-mail: kafedraukrzarlit@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4936-7204>

SUMMARY

The presented article is aimed at elaborating the problem of the peculiarities of translating English advertising slogans into Ukrainian. The corpus of the research was formed on the basis of the advertising slogans widely circulating in the USA. The main objective of the paper consists in defining the basic strategies and tactics of rendering slogans as subtype of commercials with the preservation of the both semantic and pragmatic components. The results of the carried-out research have proved that there exist common strategies and tactics, allowing to perform adequate and faithful translation from the typologically different English language into Ukrainian. The practical value of the research lies in the fact that the conclusions may be applied in the translation activity.

The urgency of this paper arises from the need for efficient strategies and tactics of translating different types of texts in contemporary translation studies. The object of the work is the translation of advertising slogans viewed in the aspect of its faithfulness and adequacy. The subject are strategies, tactics and operations of translating English advertising slogans into Ukrainian. The immediate tasks of the article have been predetermined by the above-mentioned objective and